

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 138

מסכת בבא מציעא נ"ב-נ"ח

בס"ד, כ"ט טבת תשס"ב

השבוע בגליון

- בעיית כשרות שהתגלתה במפעל שימורים
- התקנת מזגן בקיר של דירה שכורה
- למי שייכות המציאות שנפלו לחצר שכורה?
- כשקירותיו של בניין ישן בשכונת מאה שערים רעזו
- רוחי הבנק המשולמים עבור יום השבת
- מכירת ספר תורה פסול להצגתו במוזיאון
- שכירת חזן או בעל תוקע לשבת
- כך תשכור מלצר ליום השבת
- כיצד משלמים על טבילה בשבת?

דבר העורך

על שיעור לא מוותרים!!!

בימים אלו נתרם ספר זיכרון בשם "זכרון יהושע" לבית המדרש למגידי שיעור הדף היומי, על ידי משפחת ויסברוד שיחיו, שהוציאוהו לאור לזכרו ולעילוי נשמתו של ראש משפחתם, הקדוש ר' יהושע הי"ד, שנקלע לפני מספר שנים לרצועת עזה, שם נרצח בפראות בידי אספסוף ערבי צמא דם. קראנו והתרשמנו עד מאד. לפניכם עובדה מפליאה המסופרת בספר זה והנראית כלקוחה מדורות עברו, ובוודאי קוראי הגליון יפיקו ממנה תועלת רבה. איש ספר היה ר' יהושע הי"ד. כבר בהיותו בן עשרים שנה בלבד קיבל סמיכה לרבנות. בני ביתו העידו, כי לכל מקום שאליו הלך, לקח עימו את הגמרא וספרי לימוד אחרים, כדי שיוכל לעיין בהם בכל שעה פנויה. גם קלטות רבות של לימוד הלכות נשא איתו ר' יהושע הי"ד, כדי לנצל את זמנו בדרכים ובנסיעות. במקום שבו נפל בידי הארורים נמצאו הספרים שאיתו, וכן אותן קלטות שלמד מהן, כשקולו של הרב זילברשטיין שליט"א עדיין מהדהד בחלל הרכב על נושא חג הפורים שקרב באותה עת. מלבד שהיה ר' יהושע הי"ד מקפיד על השתתפות קבועה בשיעור הדף היומי, ממנו לא החסיר אף לא יום אחד, גם דאג ללימוד התורה של הרבים, כאשר מסר שיעורים בבית הכנסת שבאיזור מגוריו. כפי שתיארוהו בני ביתו בספר הזיכרון, גם ינתנים ארצה והרחובות, גם בתי המדרש, שוממים, נותרה פינה אחת מוארת באחד מבתי המדרשות שבבל אביב. פינה חמימה, שבה ישב אדם והתחמם לאור התורה. היה זה ר' יהושע הי"ד, שחזר על לימודו באותו יום. מתוך מסירות ואהבה כה עזה ללימוד התורה, זכה ר' יהושע לעמוד בניסיון כביר שהתרגש עליו. לאחר נישואיו, התגורר ר' יהושע ז"ל במקום סואן ורועש, ומשנוכח כי המקום אינו תואם לרוחו, הוא פרסם מודעה בעיתון כי דירתו עומדת למכירה, מתוך תקווה המשך בעמוד הבא

דף נוא ומן הפטור על החיוב

בעיית כשרות שהתגלתה במפעל שימורים

בסוגייתנו מבואר שאין מעשרין "מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב". כלומר, אין ליטול פרי מעושר, ה"פטור" מהפרשת מעשרות ולהפרישו כמעשר עבור פרי "חיוב", היינו: פרי שלא עשרוהו עדיין. כך גם נפסק להלכה (עי' רמב"ם הל' מעשר פ' י"ד, "שולחן ערוך" יו"ד סי' ש"א סעי' ע"א).

הלכה זו נוגעת גם למשגיחי הכשרות, המועסקים בבתי חרושת, המקבלים משלוחים של פירות וירקות ממקורות רבים. הרב מרדכי עמנואל שליט"א מתאר בספרו "בישורון" (עמ' 41) בעיה אופיינית למפעלים אלו, שהתגלתה במפעל לייצור שימורים. משגיח הכשרות של המפעל הבחין, כי חלק מן הפירות מקורו ממגדלים נכרים, שסחורתם פטורה לחלוטין מתרומות וממעשרות, בעוד שחלק אחר של הסחורה מקורו מחקלאים יהודים, שסחורתם חייבת בהפרשת תרומות ומעשרות. זהו, איפוא, מקרה קלאסי של סחורה "פטורה" וסחורה "חייבת".

הלכה זו, גם עוררה שאלה מעשית בקרב משגיחי הכשרות, המופקדים על הפרשת התרומות והמעשרות **בחנויות לממכר ירקות**. לעיתים קורה, אמרו המשגיחים, שאין ידוע מקורה המדויק של הסחורה, ויתכן, שסוג ירק מסויים מגיע לחנות משני חקלאים, אשר אחד מהם עישר את סחורתו טרם מסירתה לחנות הירקות, ואילו השני לא עשה כן. גם כאן, אסור להפריש ירק מארגז אחד כמעשר עבור כל הירקות האחרים מאותו סוג, שהרי אין להפריש מן ה"פטור" על ה"חיוב", ואילו הפרשת מעשרות מכל ארגז בנפרד תאריך זמן רב מאד.

אולם, כותב בעל ה"מנחת יצחק" (שו"ת ח"ט סי' קי"ט), בדרך כלל הירקן אינו מקבל את אותו סוג של ירק משני מקורות שונים, ולפיכך, ניתן להסתמך על הרוב, כמבואר בסוגייתנו, ולהתייחס לכל הסחורה שהגיעה באותו מועד לחנותו כאל סחורה שהגיעה אליו ממקור אחד בלבד. [עי' "חזון איש" דמאי סי' י"ב אות ט"ו, שכלל זה תקף גם לגבי טבל ודאג]. הגר"י ווייס זצ"ל מוסיף וכותב, כי אמנם לעיתים רחוקות מגיע ירק מסויים לאותה חנות ממקורות שונים, ויש לחשוש שהמשגיח הפריש מעשרות מן ה"פטור" על ה"חיוב". על כן, תבוא ברכה על המחמיר לעשר בביתו כדי לצאת מן הספק.

עד כמה יש לפקוח עיניים בנושא מסובך זה, ניתן ללמוד מן המקרה הבא, שהתרחש באחד מבתי החרושת הגדולים לייצור שימורי פירות. בעל המפעל ביקש ממשגיח הכשרות להשתמש בשיירי הפרי, שנותר בסוף תהליך המיצוי, להפרשת התרומות והמעשרות, במקום להשתמש בפירות טריים וכך לחסוך כסף, והמשגיח נענה לבקשתו. לאחר זמן מה סייר במפעל מומחה לכשרות שגילה עובדה מדהימה. התברר לו, שהמשגיח החרוץ הקפיד לעשר את הפירות **מיד עם כניסתם למפעל**, ומאחר שבתחילת יום העבודה עדיין אין שיירי פירות, היה המשגיח מפרש פירות טריים כמעשר עבור המשלוח הראשון שהגיע למפעל.

לעומת זאת, כאשר הגיע המשלוח השני, כבר השתמש המשגיח בשיירי הפירות

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל מונדרר** ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל נלב"ע י"ט טבת
וזוג' מרת **שרה מונדרר** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ט טבת
מרת **פראדל טרן** ע"ה
ב"ר יחזקאל הלוי ז"ל נלב"ע ט"ו טבת תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י ידידינו הר"ר **יעקב פנחס מונדרר**
וזוג' מרת **מרים** שיחיו - בלגיה

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרון מזוז** ז"ל
ב"ר יוסף וקמונה ז"ל
נלב"ע כ"ח טבת תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י בנו ידידינו הר"ר **מאיר מזוז**
וזוגתו מרת **נחמה** שתחי'
בני ברק

לעילוי נשמת

יידל עליזה מי-זהב ע"ה
בת הר"ר מאיר ז"ל נלב"ע כ"ז טבת תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בניה ידידינו הר"ר
מנחם, גבריאל ואוריאל
מי - זהב ומשפחותיהם שיחיו

המשך מעמוד קודם

שנותו מן המשלוח הראשון, והפרישם כמעשר עבור המשלוח השני למרות ששיירי פירות אלו הם פטורים ממעשרות ואין אפשרות להשתמש בהם כדי לעשר פירות אחרים שלא עושרו. לפנינו, איפוא, הפרשת תרומות ומעשרות מן ה"פטור" על ה"חיוב" [סיפור זה והשלכותיו מובא בספר "בישורון" ה"ל בעמוד 26].

דף נ"ב והאי נמי ביומיה מכירה היא

התקנת מזגן בקיר של דירה שכורה

הגמרא בסוגייתנו דנה אם התורה החילה את דיני אונאה [מקח טעות וכדו'] גם לגבי עסקאות של **השכרת חפצים** ובתים. שורש הספק נובע מלשון הפסוק העוסק באונאה (ויקרא כה:יז): **"וכי תמכרו ממכר לעמיתך... אל תונו איש את אחיו"**. לכאורה, מפסוק זה משמע, כי דיני אונאה תקפים בעסקאות של קניה ומכירה בלבד. אולם, למסקנת הגמרא, דיני אונאה נאמרו גם לגבי עסקאות של שכירות, משום שגם עסקאות השכירות נחשבות כמכירה של נכס, אם כי לתקופה מוגבלת. **שוכר אינו בעל הדירה**: מדברי הראשונים והפוסקים עולה, כי אין כוונת הגמרא לייחס לשוכר בעלות מוחלטת על הנכס בזמן שכירותו. שהרי הגמרא (עבודה זרה ט"א) אוסרת על אדם להשכיר את ביתו לצורכי עבודה זרה, על פי הפסוק (דברים זכ"ו) **"ולא תביא תועבה אל ביתך"**. ואם נכס מושכר נחשב בתקופת השכירות כמי שאינו בבעלות המשכיר אלא בבעלות השוכר, לא היה תוקף לאיסור זה, שהרי בתקופת השכירות אין המשכיר מביא תועבה אל ביתו, כי אם השוכר שהנכס נחשב בבעלותו.

למי שייכות המציאות שנפלו לחצר שכורה? למרות זאת, נחלקו הראשונים (רש"י ב"מ קב"א ד"ה "בחצר דמשכיר" והרמב"ם הל' שכירות פ"ו הל' ה' והראב"ד, שם) מי הוא הזוכה במציאות שנפלו בחצר מושכרת, ויש הסוברים, כי השוכר זוכה בהם, אף על פי שאין הוא בעל החצר. הפוסקים מבארים, כי הבסיס לדעה זו אינו משום שהשוכר נחשב כבעל הנכס, אלא משום שלדעת ראשונים אלו, הזוכה בקניין חצר מוקנית לאדם **שזכויות השימוש בחצר שלו הן, ולפיכך, השוכר את זכויות השימוש בחצר**, גם זכאי במציאות שנפלו לחצר זו (ענין שריע ס"י ש"יג סעי' ג' ובסמ"ע שם ס"ק ה', ובש"ך שם, ובקצוה"ח שם ס"ק א').

כשקירותיו של בניין ישן בשכונת מאה שערים רעזו: יהודי תושב שכונת מאה שערים בירושלים הרחיק לכת בהבנה של הגדרת אי בעלותו של השוכר על הנכס השכור, ובהתאם לכך הוא ביקש להתייחס אל אחד השכנים שדר בשכירות, כאל אורח בלבד. אותו יהודי התקין מזגן רועש בקיר הבניין, ושכן שדר בשכירות בדירה בבניין זה תבע ממנו להסירו ממקומו, **מאחר שכל אימת שהופעל המזגן העוצמתי, היו קירותיו הישנים של הבית רועדים, והרעש העצום שעלה מן המזגן, היה גם הוא בלתי נסבל**. בתוך טענותיו הוסיף השוכר ואמר, כי המזגן הותקן בקיר משותף לכל דרי הבית, וממילא אין זכותו של בעל המזגן להתקין בקיר זה ללא נטילת רשות מדירי הבניין. לעומתו, טען מתקין המזגן, כי אין הוא צריך להשיב לטענות התובע, שהרי הוא שוכר בלבד, וממילא אין לו בעלות בנכס המקנה לו זכות לטעון כנגד בעלי הדירות בבניין זה. **אולם, בית הדין הבהיר נחרצות, כי למרות שהשכרה אינה מוגדרת כמכירה, אין לשלול מן השוכר את הזכות המוקנה לבעל הבית לטעון כל טענה, כאשר זכויות המגורים שלו נפגעות** (פס"ד י-ם דיני ממונות ב' פס"ד בעמ' קע"ז).

אזהרת ה"חפץ חיים" לשוכרי דירות: יש להדגיש כי בכל מקרה של שכירות, אשר לא נקבעו לגביה דברים ברורים, הולכים אחר מנהג המקום (שרי"ע ח"מ ס' ש"יג סעי' א'). בהקשר לכך, מן הראוי לציין את אזהרתו של ה"חפץ חיים" ("אהבת חסד" סוף ח"א) כי בכל עניני ממון יש לקצוב ולברר מראש את כל הפרטים, כדי שלא להכשל באיסור עושה וגזל, מאחר שפעמים רבות קשה לברר מה הוא מנהג המקום, ויתכן שאחד מהצדדים עלול לחשוב שחבירו לעסקה גזל או עשק אותו.

דף נ"ב אין גופו ממון

האם דינו של דרכון כדין שטר חוב?

בסוגייתנו מבואר, שפרשת השומרים האמורה בתורה (שמות כב) והמגדירה את חיוביו של אדם שקיבל על עצמו לשמור חפץ של רעהו, אינה חלה על אדם שקיבל על עצמו לשמור **שטר חוב** של חברו, ולפיכך, השומר שטר אינו חייב בגניבתו או באבידתו. כלל זה דורשת הגמרא מהפסוק (שמות כב:) **"כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר"**, המחיל את דיני השמירה על חפצים בעלי שווי עצמי בלבד. אולם, שטר חוב מהווה **אמצעי לגביית חוב**, אך אין לו ערך עצמי, ולכן אינו נכלל בפרשת השומרים העוסקת בכסף או בכלים שהם חפצים בעלי שווי עצמי.

לדעת רוב הראשונים, מאחר שהתורה לא כללה בדיני השומרים את השומר על חפץ שאין לו שווי עצמי, אזי אף אם שומר זה יזלזל בשמירתו על השטר, באופן שמוגדר כ"פשיעה", הוא לא יהיה חייב לשלם עבור נזק שייגרם לשטר (טור ח"מ ס' ש"א בשם הר"י הרא"ש והראב"ד הרמב"ן והרשב"א). אולם, לדעת הרמב"ם (הל' שכירות פ"ב הל' ג') התורה מיעטה את התחייבותו של שומר השטר, בגין **גניבה ואבידה** בלבד, אך אין כל אפשרות לפטור אותו מפשיעה בשמירת השטר מפני שהוא כמזיק את חברו בידים ומסיים הרמב"ם "וידן אמת הוא זה למבינים וכן ראוי לדון". להלכה, פוסק הרמ"א ("שולחן ערוך" ח"מ ס' ש"א סעי' א') שהשומר פטור מפשיעה, והש"ך המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

למכור אותה בקרוב ולרכוש במקומה דירה שתהא ראויה לשמש כבית ועד לחכמים.

השפל במחירי הדירות היה עמוק, וגם תמורת סכום נמוך לא נמצא קונה, שיאות לרכוש את הדירה. יום אחד הגיע אדם שהתעניין בדירה, התמקח על המחיר, וכאשר ר' יהושע והקונה הפוטציאלי הגיעו לעמק השווה אודות מחיר הרכישה, ביקש הקונה להפגש עם ר' יהושע הי"ד ביום חמישי בשעה תשע בלילה.

אולם, ר' יהושע הי"ד השיב על אחר: "נכון אני להפגש אתך בכל שעה שתצא בה, לבד מאשר בשעה תשע. בזמן הזה אני לומד בשיעור יומי קבוע, ואיני מעוניין לבטל את קביעותי".

הלקוח ניסה להסביר כי שעה זו מתאימה לו ביותר לצורך פגישה, אך ר' יהושע הי"ד עמד על שלו במאור פנים, "איני יכול" אמר. **"אתן יהושע"**, השיב הקונה, "הלא אתה משתתף בחוג זה בכל יום, ובוודאי בפעם אחרת תוכל להשלים את שתחסי היום. האם בכל יום אתם מתקדמים בקצב כה מהיר כאשר כך להפסיק אף יום?" "כן", השיב לו ר' יהושע מתונות. **"אסור להפסיק אף יום!"**

למרות הכל, הופיע הלקוח בבית משפחת ויסברוד בשעה תשע. שאון הכבישים נדם קמעא כאשר נקש הלקוח על דלת ביתם. פסיעות אדם התקרבו והלכו אל המפתח, והלקוח ציפה לראות את פניו המאירות של ר' יהושע. להפתעתו הרבה, נפתחה הדלת על ידי אחד מבני הבית, שקיבלו בכבוד והזמינו להכנס פנימה, תוך שהסביר לו, כי בעל הדירה ישמח מאוד לראותו מיד עם סיום השיעור, שמתקיים בבית הכנסת ברגע זה.

לאחר שהמתין כעשרים דקות עזב הלקוח את בית משפחת ויסברוד, כשהוא מפטיר: "עם אדם כזה אני לא עושה עסקים. וכי אפילו פעם אחת אי אפשר לוותר על השתתפות בחוג בשביל למכור דירה? האם בכל יום מוכרים דירה? מה זה, ירקות? דירה מוכרים פעם בחיים? אני לא מבין", המשיך למלמל, בעודו יורד במרצה בחדר המדרגות.

כמובטח, ר' יהושע הי"ד חזר מן השיעור עם סיומו, ואף לא היה זקוק להסביר לבני ביתו, כי כך היה ראוי ונכון להגות. ברור היה לו ולבני ביתו, כי לא יתכן שיהודי יבוא לידי הפסד כל שהוא עקב הקפדתו על קביעת עיתים לתורה. לא עלינו מוטל לעשות חשבוננו של עולם. התורה מאת הקב"ה ניתנה, ופרנסה, גם היא מאיתו יתברך. ברור, שלעולם לא יתנגשו זו בזו שתי המטרות באופן שיפסידו אחת את רעותה.

לו היה מסעיה מסעיים כאן, דינתי התנהגותו האצילית והנדירה של הקדוש רבי יהושע הי"ד ראויה להנשא על נס, ולהיות שגורה בפי כל. הרי לך אדם שהלכה למעשה הפניה את דברי נעים זמירות ישראל (תהילים קיט/עב) **"טוב לי תורת פך מאלפי זהב וכסף"**. מזהים.

ברם, לא נמנע מן הקוראים את סופו המותק והמרתק של הסיפור המעניין.

כעבור מספר ימים נקש מאן דהוא על דלת בית המשפחה והתעניין בדירה העומדת למכירה ובמחירה. ר' יהושע הי"ד נקב בסכום גבוה, כדי שיהיה אחר כך ממה לרדת... אך להפתעתם ולתדהמתם של בני הבית שמח הקונה עם ההצעה שהוצעה לו, ולא זו בלבד, אלא גם ביקש לרכוש את כל הרהיטים:

תוך זמן קצר נחתמה העסקה. הקונה המאושר שילם את הסכום שנקב בו ר' יהושע וגם משפחת ויסברוד הסכימה להתפשר על סכום זה...

בברכת התורה העורך

הקורא יצחק חפר, שלח אלינו סיפור על תלמיד המהר"ל דיסקין זצ"ל, מתבקש ליצור קשר עם מערכת בטל': 03-616-47-25

המשך מעמוד קודם

(שם ס"ק ג' וכן בס"י ס"ק קכ"ב/קכ"ו) חולק עליו וסובר, שהלכה כדעת הרמב"ם.

נוכל לעמוד ביתר שאת על ההגדרה העדינה "שאין גופן ממון", על ידי המעשה הבא. לפני שנים רבות השאיל יהודי מסויים את דרכו לחבירו, אך כאשר בעל הדרכון ביקש מחבירו להשיב לו את הדרכון, טען הלה כי הדרכון אבד ואיננו.

על פי דין תורה, רשאי בעל חפץ שנמסר לשמירה לדרוש מן השומר להשבע לו, כי אכן החפץ נגנב או נאבד, כטענתו. אולם, שואל הדרכון טען, כי בסוגייתנו מבואר שדיני השמירה אינם חלים על אדם השומר על חפצים שאין גופן ממון. ומאחר שגם הדרכון אין גופו ממון ואין לו כל ערך עצמי, שהרי תפקידו הוא לשמש **כאמצעי** לאפשר לבעלו לעבור ממקום למקום, יש לפוטרו משבועה. ואכן, אחד מרבני העיר חליבו הצדיק את טענת השומר.

אולם, הגאון רבי שאול יוסף נתנזון זצ"ל (שואל ומשיב" מהדו"ק ח"א סי' ל"ח), שלל מכל וכל את ההשוואה בין שטר חוב לבין דרכון. שכן, בעליו של שטר חוב אמנם אינו זקוק לשטר עצמו, כי אם לכסף שיגבה **תמורתו**. כלומר, החוב קיים ועומד גם ללא השטר, ולוה ישר יפרע את החוב גם בלעדיו. לעומת זאת, הדרכון עומד לשרות בעליו כדי לעבור ממדינה למדינה, ובלעדיו אין אפשרות לעבור את הגבול. כלומר, הוא אינו משמש כראיה בלבד לזהות בעליו, כי אם ככלי מעבר בגבולות, וממילא ניתן לכנותו "דבר שגופו ממון", וחייב השואל להשבע.

מכירת דרכון לאדם אחר: אמנם, היו שטענו, כי המזיק דרכון אינו חייב לשלם לבעליו בגין נזק שנגרם לו, שהרי לדעת בעל "נתיבות המשפט" (ס"ו קמ"ח ס"ק א') ועיי' עוד לגבי סברא זו שו"ת "בית יצחק" אה"ע ח"א סי' ע"ג ס"ק ט' וכן בשו"ת סי' שפ"ח, חפץ שהוא שימושי עבור בעליו בלבד, אשר אינו יכול למכור אותו לאחרים, אינו נחשב כחפץ בעל ערך ממוני, וממילא אין המזיק אותו מתחייב בתמורתו, שהרי אין לו תמורה. אולם, בספר "אורחות המשפטים" (כלל ל"ב ס"א) כתב רעיון מעניין, שכנראה נוהג היה בתקופתם כאשר לעיתים נאלצו היהודים להמלט ממקום למקום מאימת הגויים, תוך הסתרת זהותם, ולשם כך הם היו זקוקים להשתמש בדרכו של אדם אחר. ממילא, במצבים מעין אלו יש להתייחס לדרכון כאל חפץ סחיר בשוק, לאותם הנזקקים לו.

דף נח/א השוכר את הפועל לשמור

רווחי הבנק המשולמים עבור יום השבת

מבואר בסוגייתנו, ששומר חפץ המקבל שכר לפי מספר ימי השמירה, אינו רשאי לדרוש שכר עבור השמירה ביום השבת, משום שחז"ל חששו, שמא מתוך כך בני אדם יתירו לעצמם עשיית מקח וממכר בשבת עצמה (רש"י כתובות סד"א ד"ה "כשכר שבת"). אולם, שומר, או שכיר המקבל משכורת לפי יחידת זמן קצובה, כגון, עבור שבוע או חודש ימים, אינו צריך להפחית ממשכורתו את ימי השבת, משום שכר השבת **מובלע** במשכורתו הכללית, וחז"ל לא גזרו אלא כאשר השומר מקבל כסף במוצהר עבור יום השבת. כך גם נפסק להלכה (ישולחן ערוך) או"ח סי' ש"י סעי' ד'). [עיי' רמ"א כפי שבואר ב"דרכי משה", וב"שבות יעקב" ח"א סי' ו' בענין חישוב ימי עבודה של פועל המקבל את משכורתו לפי תקופת חודש].

שכירת חזן או בעל תוקע לשבת: סוגייתנו משמשת בסיס לדברי רבינו יחיאל בן הרא"ש ואחיו של ר' יעקב בעל הטור (ס"י תקפ"ה) שתמה על מנהגם של בני ספרד לשכור "בעל תוקע" לראש השנה. לעומת זאת, ה"מרדכי" מביא את דעת רבינו שמואל (פסחים נ"ב) הסובר, כי אין איסור בדבר.

ה"ט"ז (ישולחן ערוך) שם) מבאר, את טעם המחלוקת וכותב, כי לכל הדעות, גם עבור **עשיית מצווה בשבת** אסור ליטול שכר, כמבואר בסוגייתנו, שאדם שעסק בשבת בצורכי מצווה ושמר על פרה אדומה, אינו רשאי לדרוש שכר על כך. אלא שלדעת רבינו שמואל, כל זאת דווקא לגבי מצווה שאינה קשורה ליום השבת עצמו, שבאופן זה יש מקום לחשוש, שבני אדם גם יתירו לעצמם לעסוק בשבת במקח ובממכר. אולם, לא כן הם פני הדברים לגבי **מצווה הקשורה ליום השבת עצמו**, כחזן בתפילתו, או כ"בעל תוקע" בראש השנה, שתשלום עבור מלאכת מצווה מעין זו לא יגרום לבני אדם לטעות ולחשוב כי גם מקח וממכר מותרים בשבת.

ראוי להדגיש, את דברי ה"מגן אברהם" (שו"ע שם, ס"ק ז'), שגזירת חז"ל כוללת בתוכה גם איסור לשלם על **שכירת חפצים** לשבת קודש, ולא רק עבור מלאכת בני אדם בלבד.

כך תשכור מלצר ליום השבת: הלכה זו אקטואלית במיוחד לשוכרים מלצרים וכלים לעריכת "מיקידוש" או סעודת מצווה אחרת בשבת, ובעל ה"חיי אדם" (הל' שבת כלל ס"י סעי' ח') מיינץ להם לסכם עם המלצר, ששעות שכירותו יתחילו מעט לפני השבת ויסתיימו מעט לאחריה, וכך יוכלו להבליע את שכר בשעות עבודתו בימות החול. כמו כן, על בעל השמחה לסכם עם משכיר הכלים, כי שכירות הכלים תחול מספר שעות לפני בוא שבת המלכה (ישמירת שבת כהלכתה" פרק כ"ח סעי' ס').

בעל ה"מנחת יצחק" דן בהלכה זו מהיבט מעניין הנוגע לכל אדם בעל תכנית חסכון קצרת מועד, שהתשואה עליה מחושבת לפי מספר ימי ההפקדה. לכאורה, אסור לאדם זה ליטול מהבנק את רווחיו עבור יום השבת. אולם, כתב הגר"י וויס זצ"ל, כי מאחר שהבנקים אינם מחשבים את ימי ההפקדה משקיעת החמה ביום מסויים לשקיעתה ביום המחרת, אלא בהתאם לימי העסקים מחצות היום לחצות המשך בעמוד הבא

דברי חכמים

דף נח/א השוכר את הפועל לשמור

תקיעה גדולה

מעשה בבעל תוקע ידוע שנשכר בממון רב על ידי בית מלון יוקרתי. כאשר הגיעה שעתו להוכיח את יכולתו, לא הצליח הלה להוציא משופרו, ולו תקיעה אחת ראויה לשמח. לאחר נסיונות חוזרים ונשנים, קצה נפשו של אחד המתפללים, שנטל את השופר ותקע בו כראוי.

עם צאת ראש השנה תבע ה"בעל תוקע" את שכרו מהנהלת המלון. לטענתו, מאחר שאין ליטול שכר על מלאכת שבת, וודאי כוונתו וכוונת הנהלת המלון היתה, כי שכר ישולם עבור האימונים הרבים, שנערכו על ידו טרם פרוש השנה החדשה, שלא האירה לו את פניה.

השאלה הובאה אל הרב זילברשטיין שליט"א, שהשיב על אתר, כי אמנם השכר הוא עבור אימוני התקיעות טרם ראש השנה, אך בתנאי שלאחר מכן, תצא תקיעה מתחת ידו...

דף נח/א ולא תונו איש את עמיתו

הונאה שכזו

אומר היה הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זצ"ל, כי אמנם התורה מצווה שלא להונות איש את עמיתו. זהו הדין ברבים, אם אדם חפץ לקיים מצווה זו לפני משורת אדם, עליו להיזהר שלא להונות עצמו... ("על התורה" ח"ב עמ' של"ח).

דף נח/ב מלבין פני חבירו

מלבי"ם או מלבין?

השמועה מספרת, כי פעם אחת ישב הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל בחברת תלמידיו, וכהרגלו בקודש, נשא חידושי תורה וחידודים משמחי לב. לפתע הפסיקו אחד השומעים באומרו: "חידוש זה שנאמר כעת מפי הרב, מפורש הוא בספרו של המלבי"ם".

"לא מלבי"ם יש כאן", השיבו רבי מאיר, "מלבין יש כאן"...

דף נח/ב כאילו שופך דמים

מוות נצחי

אמרו חכמים, כי "המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים". בעל ה"בן יהודע" בסוגייתנו מבאר, כי לא לחינם נקטו חז"ל לשון רבים ואמרו "שופך דמים", שהרי בכל פעם שהמתבייש נזכר כיצד ביישוהו ברבים, הוא שב ונכלם, וחוזר חלילה. **דמים!**

דף נט/א המלבין את פני חבירו ברבים

כשהרבי מבוהש גער בגביר

בביתו של הרבי ר' יצחק פרידמן מבוהש זצ"ל גדל יתום עני ומצורע למחצה. פעם אחת, ביקר גביר מסויים בבית הרבי, והכלים ובייש את היתום האומלל. הרבי, שנוכח בדבר, פנה אל הגביר ויסרו בדברים: כנראה סבור הנך, הגביר הגדול, כי הזהרת חכמינו "המלבין את פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא", מתייחסת לאדם שמלבין את פני **חבירו** בלבד, ולא את פניו של אדם הנחות ממנו בדרגה. אולם, טעות חמורה היא בידך. שהרי תמר, כלתו של יהודה, בכרה להשרף בכבשן האש, היא ושני בניה, ובלבד שלא להלבין את פניו של יהודה. **ראה נא.** אם יהודה לא היה מודה, אלא היה מניח לה להשרף, אין לך שפל ונבזה ממנו, ובכל זאת, נמנעה תמר מלביישו ולהכלימו. אתה, גער הרבי בגביר, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, שאין לך להלבין את פני היתום ("בענינו ובזקנינו" עמ' ק"ה).

המשך מעמוד קודם
היום. לפיכך, אין, איפוא, תשלום עבור יום השבת לבדו, ולעולם מעורבים שעות ימי חול בשעות יום השבת.

תשלום עבור שכירת הרכב בשבת: כך גם כתב בעל ה"שמירת שבת כהלכתה" (שם, הערה קל"ד), שהשוכר רכב למספר ימים אינו עובר על כל איסור בתשלום עבור יום השבת, שכן, חברות ההשכרה מחשבות את ימי השכירות מבוקר לבוקר, ושוב נמצא, שהתשלום עבור יום השבת כולל תשלום עבור שעות של יום חול.

הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (שו"ת "האלף לך שלמה" או"ח קכ"ה) מייצץ לשוכרים חדר לשבת ללינה בלבד [שאינם יכולים להבליע את שכר בעל הבית בהוצאות שנגרמו לו בסעודות] כי יש להתנות עם בעל הבית, שהשכירות תחל זמן מה לפני השבת, או שתמשך זמן מה לאחר השבת, וכך ישולם שכר השבת בהבלעה.

ניצוד משלמים על טבילה בשבת? לכאורה, פתרונות אלו כלל אינם מועילים לחסידים ולאנשי מעשה, הנוהגים בטבול במקווה טהרה בבוקר שבת המלכה לפני התפילה, שהרי לאחר השבת הם משלמים שכר עבור הטבילה ביום השבת עצמו. אולם, ה"נודע ביהודה" (שו"ת או"ח מהדו"ת סי' כ"ו) כתב, כי אמנם חז"ל אסרו ליטול שכר עבור השבת, אך אם יהודי מסויים הוצרך להוציא מכיסו ביום השבת עבור אחר, ודאי שזכותו לדרוש תשלום על כך, שהרי אינו דורש שכר. לפיכך, מאחר שהתשלום עבור הטבילה במקווה הטהרה גם כולל החזר עבור ההוצאות להפעלת המקווה, הרי ששכר הבלן מובלע בהחזר עבור הוצאות אלו, ושוב אין איסור בדבר. לסיום, מן הראוי לציין את דברי השו"ע (סי' תקפ"ה סעי' ה') המתייחס לנטילת שכר בשבתות ובחגים על ידי חזן ו"בעל תוקע": "הנוטל שכר לתקוע שופר בראש השנה, או כדי להתפלל או לתרגם בשבתות וימים טובים, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה". אמנם, בספר "אורחות חיים" (סי' ק"י) כתב כי דבריו מתייחסים לאדם שאינו זקוק לכסף זה לצורך מחייתו, אך אדם ש"אין לו מה יאכל" אינו צריך להחמיר בכך.

דף נח/ב אף המוכר ספר תורה

מכירת ספר תורה פסול להצגתו במוזיאון

סוגייתנו דנה אם דיני אונאה נאמרו גם לגבי ספר תורה שנמכר. לדעת רבי יהודה, אין אונאה במכירת ספר תורה, מפני שאין שיעור לדמיה של התורה הקדושה. לעומת זאת, חכמים סוברים, כי דין מכירת ספר תורה כדין מכירת שאר מטלטלין, שיש בהם אונאה, וכך נפסק להלכה (רמב"ם הל' מכירה פי' י"ג הל' י"ג).

בגמרא (מגילה כו, כז) מבואר, כי לכל הדעות, בעליו של ספר תורה אינו רשאי לנהוג בו כבמטלטלין ולמוכרו כדי להרוויח ממון מכך, משום ש"מעלין בקודש ואין מורידין". המהרש"ם (שו"ת ח"ד סי' כ"ח) אף מוסיף ומציין, כי אדם שברשותו ספר תורה אחד בלבד, אף עובר על איסור דאורייתא במכירתו, משום שבכך הוא מבטל מצווה מדאורייתא, שלכל אדם יהיה ספר תורה. בדבריו הוא מדגיש, כי גם **אדם שיש ברשותו שני ספרי תורה**, ועל ידי מכירת אחד מהם אינו מבטל מצווה זו, עדיין הוא עובר על איסור מדרבנן, שגזרו על כך משום ביזוי המצווה. רק במקרים מיוחדים התירו חז"ל למכור ספר תורה, כגון, לצורך מימון לימוד תורה, לצורך נישואין (שו"ע יו"ד סי' ע"ב סי"א, אבה"ע סי' א' סי"ב), לפדיון שבויים (מג"א ב"שולחן ערוך" או"ח סי' קנ"ג, סק"ט) או לפריעת חוב (חו"מ סי' צ"ז סעי' כ"ג), אולם המוכר ספר תורה שלא בהיתר, אינו רואה סימן ברכה מאותו ממון (מגילה כז, א רמב"ם הל' ספר תורה פי"א הל' ב').

מכירת ספר תורה פסול למוזיאון: בעל שו"ת "זכר שמחה" (סי' קמ"ד) נשאל על ידי גבאי בית כנסת מסויים, האם הם רשאים למכור ספר תורה פסול למוזיאון המבקש להציגו לקהל הרחב, תוך שבעל המקום מבטיח, כי הוא ישמור עליו בכבוד הראוי. בדברי הכרעתו לאסור זאת הוא מציין את דעת הפוסקים, שספר תורה נשאר בקדושתו גם לאחר שנפסל, ולפיכך אסור למוכרו, כפי שאסור למכור ספר תורה כשר. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל התייחס גם הוא לשאלה זו והשיב, כי גם לדעות הסוברים שספר תורה פסול אינו נשאר בקדושתו כספר תורה כשר, יש לחשוש שמא הנהלתו הבאה של המוזיאון, שתתחלף בוודאי במרוצת השנים, עלולה להביא את הספר לידי ביזיון ("הליכות שלמה" הל' תפילה פי"ב).

מכרז למכירת ספר תורה: ה"חכם צבי" (סי' קכ"ג) מספר באחת מתשובותיו, כי כאשר כיהן ברבנות בקהילת אמסטרדם הוא נוכח לדעת, כי בעת שהקהילה נזקקה למכור ספר תורה בהיתר, ערכו גבאי בית הכנסת מכרז פומבי ומכרו את הספר לכל המרבה במחיר. אולם, הוא כותב, "ומחיתי בשמשים שלא יעשו כך", משום שאין זה דרך כבוד לספר התורה. שהרי, התורה אוסרת למכור עבד עברי בשוק העבדים לכל המרבה במחיר, וכל שכן, שאסור לנהוג כן בספר התורה.

אולם, בעל ה"שובות יעקב" (ח"ב סי' צ"א) כתב, כי אין להשוות בין המקרים, משום שמכירת עבד עברי כדרך שמוכרים עבד כנעני מהווה ביזיון עבורו. אולם, מכרז פומבי נהוג לערוך עבור חפצים יקרים בלבד, ואדרבה, עריכת מכרז פומבי למכירת ספר תורה מראה על הערך הרב שמייחסים בני הקהילה לתורה הקדושה.

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "הדף היומי"
הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

המעוניינים להשתתף בהוצאת הגליון לאור להנצחת יקיריהם ולעילוי נשמתם, נא לפנות:

03-61-60-657

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
בלגיה: הר"ר יעקב סנדוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארצות הברית: מושפי פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאול: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
בארצות הברית
ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוט-בדואר לפרטים נא לפנות לטל. 718-253-6218

למעלה מ 1500 נושאים הלכתיים אקטואליים בספרי מאורות הדף היומי - ג' חלקים 1500 למעלה מ 1500 נושאים הלכתיים אקטואליים בספרי מאורות הדף היומי - ג' חלקים 03-61-60-657

הנידונים ההלכתיים המובאים בעלון, נועדו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

לעילוי נשמת

מרת
בילא עציוני - טימברג ע"ה
ב"ר ישראל ז"ל
נלב"ע ליל שבי"ק ר"ח שבט תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ראובן גומבו** ז"ל ב"ר צבי ז"ל ויוג' מרת **פראדל גיטל** ע"ה ב"ר שמואל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם יהושע תפוחי** ז"ל ב"ר יונה ז"ל נלב"ע כ"ב טבת תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **הינדא פרומר** ע"ה ב"ר אלכסנדר אפרים ז"ל נלב"ע כ"ט טבת תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם וסרצוג** ז"ל נלב"ע ה' שבט תש"ב
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י חתנו הר"ר **יהודה וידבסקי** ומשפ' שיחיו ת"א

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית

מרת **חנה לאה פרנקל** ע"ה בת הרב **חיים אלעזר** ז"ל נלב"ע ד' שבט תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י נכדה הרב **חיים אלעזר פרנקל** ומשפ' שיחיו